ਰਸ

ਰਸ ਸੰਪਰਦਾਇ ਦਾ ਬਾਨੀ ਭਰਤ ਮੁਨੀ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਆਪਣੇ ਗ੍ਰੰਥ ਨਾਟਸ਼ਾਸਤਰ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਰਸ ਤੇ ਭਾਵ ਇਕੋ ਅਰਥ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਦਾ। ਸੰਬੰਧ ਰੱਖੀ ਇਸ ਗਾਥਾ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਭਰਤ ਮੁਨੀ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਆਚਾਰੀਆ ਨੇ ਰਸ ਨੂੰ ਕਾਵਿ ਦੀ ਆਤਮਾ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਆਚਾਰੀਆ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਆਨੰਦਵਰਧਨ, ਜਗਨਨਾਥ ਦੇ ਨਾਮ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹਨ। ਰਾਜ ਸ਼ੇਖਰ, ਮੰਮਟ

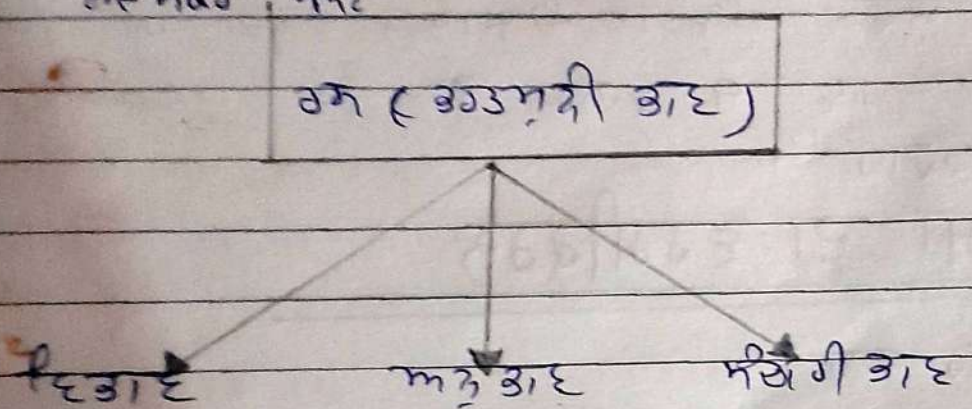

ਭਰਤ ਮੁਨੀ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵ, ਅਨੁਭਾਵ, ਸੰਚਾਰੀ ਭਾਵ ਦੇ ਸੰਯੋਗ ਤੋਂ ਹੀ ਰਸ ਦੀ ~~ਪੈਦਾਇਸ਼~~ ਪੈਦਾਵਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਵਿਭਾਵ : ਵਿਭਾਵ ਕਾਵਿ ਵਿੱਚ ਵਰਣਿਤ ਉਹ ਵਿਸ਼ਾ ਜਾਂ ਪਾਤਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਕ ਜਾਂ ਪਾਠਕ ਦੇ ਮਨ ਦੇ ਭਾਵ ਜਾਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ।

ਅਨੁਭਾਵ : ਅਨੁਭਾਵ ਉਹ ਹਰਕਤਾਂ ਹਨ। ਜਿਹੜੀਆਂ ਭਾਵ ਦੇ ਜਾਗਣ ਕਰਕੇ ਦਰਸ਼ਕ ਜਾਂ ਪਾਠਕ ਦੇ ਸਰੀਰ ਜਾਂ ਮਨ ਵਿੱਚ ਉਤੇਜਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਸੰਚਾਰੀ ਭਾਵ : ਸੰਚਾਰੀ ਭਾਵ ਥੋੜ੍ਹੇ ਚਿਰ ਭਾਵ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਚਿੰਤਾ, ਖੁਸ਼ੀ, ਧਿਆਨ, ਆਵੇਸ਼, ਨਫ਼ਰਤ ਆਦਿ ਜਿਹਨਾਂ ਤੇ ਦਰਸ਼ਕ ਜਾਂ ਪਾਠਕ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਸੰਚਾਰੀ ਭਾਵ ਜਾਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਇਸ ਅਨੁਭਵ ਸਾਖਸ਼ਾਤ ਅਨੁਭਵ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਭਾਵ ਮਨੁੱਖ ਦੀਆਂ ਸਥਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਬਿਰਤੀਆਂ ਹਨ। ਕੁਝ ਭਾਵ ਅਸਥਾਈ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਅਤੇ ਕੁਝ ਭਾਵ ਸਥਾਈ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਅਸਥਾਈ ਭਾਵ ਜਿਵੇਂ ਚਿੰਤਾ, ਸ਼ੰਕਾ, ਘਬਰਾਹਟ, ਸੰਤੋਖ ਆਦਿ ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਸਥਾਈ ਭਾਵ ਜਿਵੇਂ ਦੇਸ਼ ਪਿਆਰ, ਗੁੱਸਾ, ਕ੍ਰੋਧ, ਉਤਸਾਹ, ਅਸਚਰਜ ਆਦਿ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
ਸਧਾਰਨ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸਥਾਈ ਭਾਵ ਸੁਪਤ ਅਤੇ ਨੀਂਦ ਤੋਂ ਦੇ ਪਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਕਾਵਿ ਜਾਂ ਨਾਟਕ ਦੀ ਰਸ ਸਮੱਗਰੀ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਸਥਾਈ ਭਾਵ ਜਾਗ ਕੇ ਉੱਤੇ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਕੇ ਰਸ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿੱਚ ਉਜਾਗਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੀ ਇਹੋ ਸਥਾਈ ਭਾਵ 9 ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ।

★ ਰਸਾਂ ਦਾ ਵਰਗੀਕਰਨ

1) ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਰਸ
2) ਹਾਸ ਰਸ
3) ਕਰੁਣਾ ਰਸ
4) ਰੌਦਰ ਰਸ
5) ਵੀਰ ਰਸ
6) ਭਿਆਨਕ ਰਸ
7) ਅਦਭੁਤ ਰਸ
8) ਬੀਭਤਸ ਰਸ
9) ਸ਼ਾਂਤ ਰਸ

ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਰਸ

ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਰਸ ਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਰਸਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਰਤੀ ਵਿਭਾਵ, ਇਸ ਦੀ ਅਧਾਰ ਹਨ ਇਹ ਅਨੰਦ ਰਸ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਰਸ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਰਸ ਇਸ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਮਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਰਸ ਦੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭੇਦ ਹਨ।

ਸੰਜੋਗ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਰਸ
ਵਿਜੋਗ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਰਸ

ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਦਾ ਸਥਾਈ ਭਾਵ ਪ੍ਰੇਮ; ਪ੍ਰੀਤ, ਨਾਇਕ ਤੇ ਨਾਇਕਾ ਦੇ ਮਿਲਣ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ, ਵਿਛੋੜੇ ਦੀ ਪੀੜ, ਬਿਰਹੋਂ ਦੀ ਤੜਪ, ਜਾਂ ਬਸੰਤ ਦੀ ਖਿੜਤਾ ਆਦਿ ਜੋ ਕੁਝ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਰਸੀਲਾ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਰਸ ਵਿੱਚ ਸਮਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸੰਜੋਗ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਰਸ

ਉਦਾਹਰਨ :- ਨੀ ਅੱਜ ਕੋਈ ਆਇਆ ਸਾਡੇ ਵਿਹੜੇ
ਤੱਕਣ ਸੂਰਜ ਚੰਨ ਢੁੱਕ-ਢੁੱਕ ਨੇੜੇ
ਅੱਜ ਨੀ ਉਸਦਾ ਮੱਥਾ ਤੱਕਿਆ ਦਾਗ,
ਆਇਆ ਨੀ ਜੋਗੀ ਅੰਬਰ ਪੱਬ-ਪੱਬ ਵਿਹੜੇ
ਚੰਨ ਨੀ ਪਿਆਏ ਤੱਕ ਚੁੰਧੇ ਦੀਆਂ, ਰਸੀਆਂ
ਪੈਂਦੇ ਨੀ ਸ਼ਿਕਵੇ ਪੈਰ ਸੱਖਣ ਦੇ ਪੈਂਡੇ
ਨੀ ਅੱਜ ਕੋਈ ਆਇਆ ਸਾਡੇ ਵਿਹੜੇ

ਵਿਜੋਗ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਰਸ

ਉਦਾਹਰਨ :- ਸੋਹਣੀ ਸੂਰ ਦੀ ਚੰਬੀਆਂ-ਚੰਬੀਆਂ ਉਹ
ਦੱਸ ਕੇਵ ਦਰਦੀ ਵਿੱਚ ਨਾ, ਤੇਰ
ਵਿੱਚ ਸਾਰ ਆਸ ਤੇਰੇ ਤਾਂ ਜੇਰ
ਵਿੱਚ ਤੇਰੇ ਤਰੀ ਸਾਰ ਸੌਂ, ਤੇਰੇ

ਸ਼ਾਂਤ ਰਸ

ਸ਼ਮੇ ਤੇ ਜੋ ਸ਼ਾਂਤ ਰਸ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਭਗਤੀ ਅਤੇ ਵੈਰਾਗ ਦਾ ਸ਼ਾਂਤ ਉਭਾਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੰਸਾਰੀ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਅਵ-ਗੁਣ, ਮੋਹ, ਅਣਹੋਂਦ ਧਾਰਨਾ ਅਤੇ ਜਰ ਅਣਹੋਂਦ ਨਸ਼ਵਰਤਾ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਸਾਧਕ ਵਿੱਚ ਵਧਦੇ ਵੈਰਾਗ ਦੀ ਉਤੇਜਨੀ ਤੋਂ ਸ਼ਾਂਤੀ ਭਾਵ ਤਪਸ਼ ਰਸ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਨਿਰਵੇਦ ਸਥਾਈ ਭਾਵ ਰਚਿਆ ਹੈ। ਜੋ ਕਿ ਵੈਰਾਗੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ। ਕਿ ਇਕੱਠੇ ਤੌਰ ਵੱਧ ਵਿਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹਦੇ ਤੱਥੀ ਸਾਰ ਸਾਰਦਾ ਹੈ।

ਉਦਾਹਰਨ :- ਜਿੰਦੇ ਤੁਸੀਂ ਵੇਲਾਂ ਦਾਰ ਵੰਡੇ ਤੁਰੇ ਜਾਣ, ਬਾਗਿਆ।
ਪੱਕੇ ਤੋਂ ਸਾਡਾ ਵੱਗੀ ਰੱਬ ਦਾ ਉਜਾਲਾ ਬਾਗਿਆ
ਦਰਸ਼ ਜਿੱਥੇ ਸ਼ਰੀਫ਼, ਦੀਦਾਰ ਜਿੱਥੇ ਤਰੀਕਾ, ਮੁੱਖ ਜਿੱਥੇ
ਤਾ: ਸੁਰਜਨਾਥ ਜਿੱਥੇ ਪੀਰ ਸ਼ਾਹ ਸਖੀ ਵਸੀ ਹੋਏ ਜਾ। ਪੀਰ
ਦੇ ਸਭ ਦਾ ਸਮਾਵੇਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਸਭ ਦਾ ਅਨੰਦਮਈ ਵਸਤ ਦੀਤਾ
ਹੈ।

ਉਦਾਹਰਨ :- ਸੌਤਨ ਤੋਂ ਦੀ ਆਖਾ
ਸੌਤਨ ਦੀ ਆਖਾ ਤੋਂ ਕਿਵੇਂ ਆਖਾ
ਅੱਜ ਆਪਣੇ ਦੀ ਪੈਂਗੀ ਕੋਲ ਜੀਓ
ਫਲਵੰਤ ਦੀ ਘਾ ਤੂੰ ਕੋਰ ਦੀਤਾ।
ਸਾਡਾ ਜਿਵਿਆ ਵੇ ਜੇਠੂ-ਲੇਠੂ ਜੀਓ

ਕਰੁਣਾ ਰਸ

ਜਿਥੇ ਮਨ ਚਾਹੀ ਪਿਆਰੀ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਨਾਸ਼ ਅਤੇ ਅਣਚਾਹੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਾਰਨ ਇੱਕ ਸੋਗ ਦੇ ਸੰਚਾਰੀ ਭਾਵ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਕਰਕੇ ਉਥੇ ਕਰੁਣਾ ਰਸ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਅ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਰੁਣਾ ਰਸ ਦਾ ਅਸਰ ਪਾਠਕ ਤੀਬਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਿਅਜਨ ਦੇ ਮੌਤ ਦੇ ਵਿਯੋਗ ਵਿੱਚ ਵਿਲਾਪ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰੋਣਾ, ਧੋਣਾ, ਦੇ ਕਾਰਨ ਵਿੱਚੋਂ ਕਰੁਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਉਦਾਹਰਨ :- ਜੱਗ ਜਾਣਾ ਧਾਰਮਿਕ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਜਿਤੇ ਰਚਨਾ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ,
ਤੇ ਜੱਗ ਵਿਛੋੜੇ ਵਿਸ਼ਾਦ ਦਾ ਕੋਈ ਆਸਰਾ। ਦੁਖਾਂ, ਰੋਗ,
ਵਿੱਚ ਰੋਈ ਜੀਜੀ ਜੀ ਜਾਪ ਕੀ ਤੂੰ ਕਿਧਰ ਕਿਧਰ ਜਾਣ ਲੱਗੇ,
ਜੱਗ ਰੋਣਾ ਧੀਆਂ, ਰੋਈਆਂ, ਉਤੋਂ ਧਾਰਮਿਕ ਸਮਾਜ ਤੇ ਰੋਗ

ਰੋਦਰ ਰਸ

ਰੋਦਰ ਰਸ ਦਾ ਸਥਾਈ ਭਾਵ ਕ੍ਰੋਧ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਧੋਖੇਬਾਜ਼ੀ, ਜ਼ਿਆਦਤੀ ਜਾਂ ਛੇੜਖਾਨੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਾਂ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਧਰਮ ਦਾ ਅਪਮਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਪਾਠਕ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰੋਧ ਭਾਵ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰੋਦਰ ਰਸ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਅ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
ਕਵੀ ਜਾਂ ਨਾਟਕਕਾਰ ਲੋੜ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਆਪਣੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਕ੍ਰੋਧ ਭਾਵ ਨੂੰ ਭੜਕਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਰਾ ਵਾਤਾਵਰਣ ਰੋਦਰਮਈ ਬਣਾਇਆ ਹੈ।

ਉਦਾਹਰਨ :- ਕੋਈ ਖ਼ਬਰ ਭੇਜ ਮਰਹਟਿਆਂ ਨੂੰ, ਸੈਦਾ ਲਿਖ ਤੇਰੇ
ਕਾਨ ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ।
ਅਸੀਂ ਜੱਟੀਆਂ ਮੁਸਾਫ਼ਰ ਪੰਛੀਆਂ ਨੂੰ ਕੱਢ ਪਾੜ ਜਾਣੇ ਜਿਵੇਂ
ਫ਼ੌਜੀਆਂ ਦੇ।

ਹੀਰ ਰਾਂਝਾ

ਜਿੱਥੇ ਤੀਕ ਜੋਧਾ ਵਿੱਚ ਖੀਰਤਾ ਕਿੱਸਿਆਂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਜਾਂ ਤਅੱਲਕ ਹੈ ਉਸ ਵਿੱਚ ਹੀਰ ਰਾਂਝਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ। ਇਤਿਹਾਸ ਗਵਾਹ ਹੈ ਕਿ - ਤੁਸੀ ਵਿੱਚ ਲਿਖੇ ਕਿੱਸੇ ਘਾਰਰ ਪਰਮ ਦੀ ਗੋਸ਼ਟਾਂ ਕਈ ਦੇਵੇ ਹੱਦ ਵਿੱਚੋਂ ਤੁਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀਰ ਰਾਂਝਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਚਾਰ ਸ਼ਾਇਰ ਵਿੱਚ ਹੀਰ ਰਾਂਝਾ ਦੀਆਂ ਪੰਜ ਸ਼ਾਇਰੀਆਂ ਵਿਰਾਸਤੀਆਂ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦੀ ਚਾਰ ਹੀਰ ਰਾਂਝਾ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਾਹ ਮੁਹੰਮਦ ਦੇ ਸੋਹਣਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਹੀਰ ਰਾਂਝਾ ਨਾਲ ਤਰਜ਼ਮਾ ਕੀਤੀ ਪਈ ਜਾ।

ਉਦਾਹਰਨ :- ਚੌਂਤੇ ਜਿਹਨੇ ਰੂਪ ਦਾ ਤੁਸਾਂ ਉਹਿਆ, ਤਖ਼ਤ ਸੁਰਗ
ਜਿਸ ਦਾਤਾਰ ਮੀਆਂ।
ਤਖ਼ਤ ਮੁੱਖ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਲੋਕ ਧਾਰੇ ਜਿਵੇਂ ਕਾਜ਼ਿਓਂ ਵਿਸਾਰਦੇ
ਸ਼ੇਰ ਮੀਆਂ।

क्रिआनर ठम

रिसे उगसिदी मौल नूं दीखद सा नृदन रगरे नस विहेंट तदे डैल पैदा हुंदा है। दुन नूं क्रिआनर गम विग गाया है। विम गम दा नपारी डाद भै है।
भै नेग, नॉप आदि क्रिआनर तानदग, दुउ-डंउ दी रत्रपता, ननमान डूनी, दृनमद दा, विमाने आदि रागसा रगरे हटे विदमरजी भै भीउ हुंदा है।
दुनूं दंपती अउ मढ़ुरा आदिरा है, उा विम अदनध विंट नपावी डाद भै हुंदा है। क्रिआनर गम विढ अदनध विंउ पैदा हुंदा है।

उदागगढ़ :- टौंगी रसी नृराधले ढट नूं गाड़रद।
रहु उपा गडी दुरीआ, दौष मौगाद पड़रद।
दुन यादू पायीआं रोसी, नद मोहे गड़वद।
दुन याग पदीउ कॅडीआ, दाण पॅरम रसरद।

ਅਮਰਤ੍ਰ ਕਮ

ਤੇਗਮੀ ਜਨਰ ਗੱਮਾ ਰਖਾ- ਰਗਈਆ ਅਰਤ੍ਰ ਪਰਮਾਦਾ ਅਤੇ ਦਰਾਂਤੇਪ ਪੈਰਾ ਰਗਨ ਦਾਲੇ ਨਸਾਗੀਆ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹੇ ਸੋ। ਗੁਣ੍ਹ ਰਗਰੇ ਪਾਠਰ। ਜਾ ਰਕਮਰ। ਰੋ ਮਨ ਦਿਹੁੰ ਜਰੇ ਅਮਣ੍ਹਗਜਤਾ। ਰਾ ਕਾਦ ਦਰਪਕ ਤੁਰਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਫੜੇ ਅਰਤ੍ਰ ਕਮ ਦਾ ਅਤੇ ਤਦ ਤੁਰਿਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਪਾਠਰ ਤੇਰੇ- ਵਾਰੇ ਤੇ ਰੋ ਗੋਮਾਲਿਤ ਹੁੰਦਾ ਸਾ।

ਉਦਾਹਰਨ :- ਰਖੀਰ ਅੱਖਾਂ ਦੇਖੀ ਨ ਜਾਲਿਓ ਅਪਣੇ ਪਾਰਿ ਜਾਏ ਆਗਿ।

ਪਾਂਤ ਉਂਗਲਿਆਂ ਸਾਗਿਰੇ ਕੇ ਗਾਮ ਲਿਖ ਜਾਲਿ।

ਦਿਹਮਾੜ ਮਾਰ ਦਿਹਮਾੜ ਦਰੇ। ਦਿਹਮਾੜ ਜੀਅ ਦਿਹਮਾੜ ਚੋਰ। ਦਿਹਮਾੜ ਰੂਪ ਦਿਹਮਾੜ ਕੌਆ। ਦਿਹਮਾੜ ਸਾਗੇ ਫਿਰਿ ਤੇਤਾ।

ਬੀਭਤਸ ਰਸ

ਬੀਭਤਸ ਰਸ ਦਾ ਸਥਾਈ ਭਾਵ ਘਿਰਣਾ ਹੈ। ਮ੍ਰਿਤਕ, ਲੋਥ, ਸੜਾਂਦ, ਮਧਾੜੂ, ਗੰਦਾ-ਮੰਦੀ ਅਤੇ ਘਿਣਾਉਣੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਾਂ ਦੇ ਵਰਣਨ ਤੇ ਚਿਤਰਨ ਪਾਠਕਾਂ ਜਾਂ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ ਕਚਿਆਹਟ ਅਤੇ ਗਿਲਾਨੀ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਸ ਨੂੰ ਬੀਭਤਸ ਰਸ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਉਦਾਹਰਨ :- ਸੀਸਾਂ ਮੁਸ਼ਕਰ ਪਕੜ ਜਿਹਨੀ ਦੰਦੰਦੀਨ ਜ਼ੁਲਕਰ, ਵਿਚੇ ਵਿੱਚ ਗਲਿਆ ਹੋਏ ਸਨ।

ਜਿਵੇਂ: ਦੰਦਾਂ ਦੀ ਜੀ ਗੱਲ, ਜਿਸਾਬ ਤੇਰੀ ਕੇਹੀ ਘੁੱਗਦੇਹੀ।
ਤੇਰਾ ਜਿਵੇਂ ਤੁੱਕਦ ਤੁਰੇ। ਮੂੰਹ ਦਾ ਪਾਣੀ ਦੇਹੀ।

ਸ਼ਾਂਤ ਰਸ

ਆਚਾਰੀਆ ਭਰਤ ਮੁਨੀ ਨੇ ਸ਼ਾਂਤ ਰਸ ਨੂੰ ਰਸਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਗਿਣਿਆ ਪਰੰਤੂ ਸਮਰਥ ਵਿਸ਼ਵਨਾਥ ਲਿਆ ਆਲੋਚਕ ਨੇ ਸ਼ਾਂਤ ਰਸ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਸ਼ਾਂਤ ਰਸ ਦਾ ਸਥਾਈ ਭਾਵ 'ਵੈਰਾਗ' ਜਿਸ ਤੋਂ ਸ਼ਾਂਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਵੀ. ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਸਫ਼ੀਰ, ਡਾ. ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇਕੀ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਂਤ ਰਸ ਦੀਆਂ ਵੰਨਗੀਆਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ।

ਉਦਾਹਰਨ :- ਵੈਰੀ ਨਾਲ ਤੁਰ ਪਇਆ ਛੱਡਦਾ ਜਦ ਅੱਖੀਆਂ ਵਿੱਚ
ਵੱਸਦਾ ।
ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਦਰਦ ਦਾ ਜਦੋਂ ਹੈ ਵੇਲਾ ਵਿੱਚ ਮਿਲਦਾ।